

Н. А. Шпортюк,
к. держ. упр., доцент кафедри менеджменту і права,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1941-8522>

О. В. Кузнецов,
аспірант кафедри менеджменту, публічного управління та адміністрування,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-4336-3896>

DOI: 10.32702/2306-6814.2026.3.395

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ТЕОРІЙ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

N. Shportiuk,
PhD in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of the Department
of Management and Law, Dnipro State Agrarian and Economic University
O. Kuznietsov,
Postgraduate student of the Department of Management, Public Management
and Administration, Dnipro State Agrarian and Economic University

METHODOLOGY FOR STUDYING CONTEMPORARY THEORIES OF DECENTRALIZATION IN THE CONTEXT OF CIVIL SOCIETY DEVELOPMENT

У статті розглянуто децентралізацію публічної влади як багаторівневий процес перерозподілу повноважень, ресурсів і відповідальності між рівнями публічної влади, що змінює характер взаємодії держави з громадянами та інститутами громадянського суспільства. Наголошено, що у сучасних теоріях акцент зміщується від суто адміністративного розуміння реформи до аналізу соціальних, політичних та інституційних наслідків, що підвищує методологічну складність досліджень і потребує систематизації теоретичних підходів.

Методологічну основу дослідження становлять положення теорії публічного управління, інституційної та неоінституційної теорії, теорії громадянського суспільства й системного підходу; застосовано загальнонаукові методи аналізу та синтезу, індукції й дедукції, а також порівняльний і структурно-логічний аналіз, узагальнення та концептуальне моделювання. Наукова новизна полягає в обґрунтуванні методології аналізу сучасних теорій децентралізації з урахуванням їх пояснювального потенціалу щодо процесів розвитку громадянського суспільства, що створює підґрунтя для систематизації теоретичних моделей і підвищення обґрунтованості досліджень у сфері публічного управління.

Узагальнення результатів підтверджує, що децентралізація є багатовимірним соціально-управлінським процесом і не може бути адекватно пояснена в межах одного підходу; її аналіз потребує поєднання управлінського, політичного та соціального вимірів на основі чітко вибудованої методології. Практичне значення результатів полягає у можливості використання запропонованих методологічних положень у наукових дослідженнях, освітньому процесі та підготовці аналітичних матеріалів щодо децентралізації й розвитку громадянського суспільства.

The article addresses decentralization of public power as a complex, multi-dimensional process that goes beyond administrative restructuring and involves profound institutional, political, and social transformations. In contemporary public administration research, decentralization is increasingly interpreted not merely as a redistribution of competences between levels of government, but as a structural change that reshapes relations between the state, local self-government, and civil society. This shift significantly expands the analytical field and necessitates a reconsideration of methodological approaches used to study decentralization, particularly in countries undergoing systemic transformation such as Ukraine.

In the context of democratic transition, European integration, and post-war recovery, decentralization has become a key institutional framework for strengthening local governance, enhancing public participation, and fostering the development of civil society. At the same time, the diversity of theoretical interpretations of decentralization — ranging from classical administrative and fiscal theories to institutional, neo-institutional, governance-based, and participatory approaches — complicates the formation of a coherent research methodology. This fragmentation often leads to selective or partial interpretations of decentralization processes, limiting the explanatory capacity of empirical studies and reducing their applicability for public policy design.

The purpose of this article is to substantiate a comprehensive methodology for studying contemporary theories of decentralization in the context of civil society development. To achieve this purpose, the article pursues several objectives: (1) to systematize modern theoretical approaches to decentralization within public administration and related disciplines; (2) to analyze how civil society development is conceptualized within these theories; (3) to identify methodological tools suitable for integrated analysis of decentralization and civil society interactions; and (4) to determine methodological limitations and directions for further research.

The methodological framework of the study is grounded in the theory of public administration, institutional and neo-institutional theory, civil society theory, and systems theory. The research employs general scientific methods of analysis and synthesis, induction and deduction, as well as comparative analysis, structural-logical modeling, and theoretical generalization. These methods make it possible to identify the internal logic of contemporary decentralization theories, to compare their explanatory assumptions, and to assess their analytical relevance for studying civil society development at the local and regional levels.

The article demonstrates that classical administrative and fiscal theories of decentralization primarily focus on efficiency, optimization of public service delivery, and resource allocation, often overlooking the social dimension of governance. While these approaches remain important for analyzing functional and financial aspects of decentralization, they provide limited insight into the dynamics of civic engagement, public participation, and the formation of local democratic institutions. As a result, their methodological potential is insufficient for comprehensive analysis of decentralization as a catalyst for civil society development.

Institutional and neo-institutional theories significantly expand the analytical scope by emphasizing formal and informal rules, norms, and incentives that shape interactions between public authorities and societal actors. Within this framework, decentralization is viewed as a process of institutional reconfiguration that creates new opportunities for civic participation, accountability, and collective action at the local level. The article highlights that these theories allow for a more nuanced understanding of how decentralization influences civil society development through institutional design, legal frameworks, and governance arrangements.

Governance-oriented and participatory approaches further deepen the analysis by conceptualizing decentralization as a shift from hierarchical state control to network-based governance involving multiple stakeholders. From this perspective, civil society is not merely an external actor responding to decentralization reforms, but an integral component of decentralized governance systems. The article argues that these approaches are particularly relevant for studying contemporary decentralization in Ukraine, where local communities increasingly act as co-producers of public policies and services.

At the same time, the article identifies methodological challenges associated with governance and participatory theories, including difficulties in operationalizing key concepts, measuring levels of civic engagement, and distinguishing causal relationships between decentralization and civil society outcomes. These limitations underscore the need for a balanced methodological approach that combines normative, institutional, and empirical perspectives.

The scientific novelty of the study lies in the justification of an integrated methodological framework for analyzing contemporary theories of decentralization with explicit consideration of their explanatory potential regarding civil society development. Unlike fragmented approaches that focus on isolated aspects of decentralization, the proposed methodology emphasizes the interdependence of administrative, institutional, and social dimensions. This enables a more comprehensive interpretation of decentralization processes and enhances the analytical consistency of research in public administration.

The article concludes that decentralization should be understood as a multi-level and multi-actor transformation process that cannot be adequately explained within a single theoretical paradigm. Effective analysis requires methodological pluralism grounded in a coherent conceptual framework. The integration of institutional, governance-based, and civil society-oriented approaches provides a robust methodological basis for studying decentralization in transitional and post-conflict contexts.

The practical significance of the research lies in its applicability to academic studies, educational programs in public administration, and the development of analytical and policy-oriented documents related to decentralization and civil society development. The proposed methodological framework can be used to design empirical research, assess decentralization reforms, and formulate evidence-based recommendations for strengthening local democracy and civic engagement.

Future research directions include empirical testing of the proposed methodology at the level of territorial communities, comparative analysis of decentralization models in different institutional contexts, and the examination of post-war reconstruction processes through the lens of decentralized governance and civil society participation.

Ключові слова: децентралізація; публічна влада; публічне управління; громадянське суспільство; сучасні теорії; інституційний підхід; неоінституційний підхід; системний підхід; методологія дослідження.

Key words: decentralization; public power; public administration; civil society; contemporary theories; institutional theory; neo-institutionalism; governance; participatory approaches; research methodology.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Сучасні процеси децентралізації публічної влади є одним із ключових напрямів трансформації системи управління та розвитку громадянського суспільства. У науковому дискурсі децентралізація розглядається як складний багаторівневий процес перерозподілу владних повноважень, ресурсів і відповідальності між рівнями публічної влади, що впливає не лише на організацію управління, а й на характер взаємодії держави з громадянами та громадськими інститутами. За таких умов децентралізація виходить за межі суто адміністративної реформи й набуває ознак системної соціально-управлінської трансформації.

Розвиток громадянського суспільства у цьому контексті дедалі частіше трактується як результат зміни інституційних умов участі громадян у прийнятті управлінських рішень, формування нових механізмів підзвітності влади та посилення ролі місцевих спільнот. Саме тому в сучасних теоріях децентралізації акцент зміщується з формального перерозподілу повноважень на аналіз соціальних, політичних і інституційних наслідків цього процесу. Це зумовлює зростання методологічної складності досліджень, оскільки децентралізація та громадянське суспільство постають як взаємопов'язані, але не тотожні аналітичні категорії.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз наукових джерел свідчить, що сучасні теорії децентралізації формуються в межах різних наукових традицій і концептуальних підходів. Інституційні, неоінституційні, політико-адміністративні, мережеві та учасницькі теорії пропонують відмінні інтерпретації ролі децентралізації у розвитку громадянського суспільства. Водночас у значній частині досліджень увага зосереджується на емпіричних результатах реформ або на порівняльному аналізі моделей децентралізації, тоді як методологічні засади аналізу самих теорій залишаються недостатньо систематизованими. Це ускладнює узагальнення наукових висновків і створює ризик фрагментарного використання теоретичних положень у дослідженнях публічного управління.

Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах трансформаційних суспільств, де децентралізація супроводжується одночасними змінами інституційної архітектури, політичної культури та практик громадянської участі. У таких умовах застосування універсальних теоретичних моделей без належного методологічного обґрунтування обмежує пояснювальний потенціал досліджень. Відсутність чітко визначеної методології аналізу сучасних теорій децентралізації ускладнює виявлення їх аналітичних можливостей щодо дослідження розвитку громадянського суспільства та знижує прикладну цінність отриманих результатів.

У зв'язку з цим виникає потреба у формуванні цілісної методології дослідження сучасних теорій децентралізації, яка б дозволила системно проаналізувати їх концептуальні засади, методологічні припущення та межі застосування у контексті розвитку громадянського суспільства. Методологічний вимір у цьому випадку визначає не лише вибір методів дослідження, а й логіку інтерпретації теоретичних моделей, рівень абстракції аналізу та можливість інтеграції міждисциплінарних підходів. Такий підхід відповідає сучасним вимогам до наукових досліджень у сфері публічного управління та узгоджується з методологічною традицією системного аналізу управлінських процесів.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є обґрунтування методології дослідження сучасних теорій децентралізації в контексті розвитку громадянського суспільства. Для досягнення поставленої мети у статті передбачається розв'язання таких завдань: узагальнити основні підходи до теоретичного осмислення процесу децентралізації; проаналізувати особливості інтерпретації розвитку громадянського суспільства в межах сучасних теорій децентралізації; визначити методологічні підходи та методи дослідження, придатні для аналізу зазначених теорій; окреслити методологічні обмеження та перспективи подальших наукових досліджень у цій сфері.

Об'єктом дослідження є процес децентралізації публічної влади як складова трансформації системи публічного управління.

Предметом дослідження є методологічні підходи до аналізу сучасних теорій децентралізації в контексті розвитку громадянського суспільства.

Методологічною основою дослідження слугують положення теорії публічного управління, інституційної теорії, теорії громадянського суспільства та системного підходу. У процесі дослідження застосовуються загальнонаукові методи аналізу й синтезу, індукції та дедукції, а також спеціальні методи теоретичного аналізу, зокрема порівняльний і структурно-логічний аналіз, узагальнення та концептуальне моделювання. Застосування міждисциплінарного підходу дозволяє забезпечити комплексність дослідження та врахувати взаємозв'язок управлінських і соціальних процесів.

Наукова новизна статті полягає в обґрунтуванні методології дослідження сучасних теорій децентралізації з урахуванням їх аналітичного потенціалу щодо пояснення процесів розвитку громадянського суспільства. Запропонований підхід створює методологічне підґрунтя для систематизації теоретичних моделей децентралізації та підвищує обґрунтованість наукових досліджень у сфері публічного управління.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання сформульованих методологічних положень у наукових дослідженнях, освітньому процесі та при розробленні аналітичних матеріалів у сфері децентралізації та розвитку громадянського суспільства.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Децентралізація як об'єкт наукового дослідження має складну теоретичну природу, що зумовлено її міждисциплінарним характером і багатовимірністю про-

явів у системі публічного управління. У науковій літературі децентралізація не зводиться до технічного перерозподілу повноважень між рівнями влади, а розглядається як процес глибинної трансформації управлінських відносин, інституційних структур і соціальних практик. Саме це обумовлює необхідність чіткого теоретичного окреслення децентралізації як самостійної категорії аналізу.

Перші теоретичні уявлення про децентралізацію формувалися в межах класичної теорії державного управління, де вона розглядалася переважно як інструмент підвищення адміністративної ефективності. У цій логіці децентралізація трактувалася як засіб оптимізації управлінських рішень шляхом наближення влади до об'єкта управління. Такий підхід акцентував увагу на організаційних і процедурних аспектах управління, залишаючи поза фокусом соціальні наслідки децентралізаційних процесів. Теоретична обмеженість цього підходу зумовила подальше розширення дослідницького поля [1; 3].

Подальший розвиток теорії децентралізації відбувався у контексті політичної науки, де децентралізація почала розглядатися як складова демократичного врядування. У межах цього підходу вона пов'язувалася з ідеями політичної участі, підзвітності влади та легітимності управлінських рішень. Децентралізація набула значення механізму демократизації, що сприяє розширенню можливостей громадян впливати на процеси прийняття рішень. Водночас у таких теоретичних моделях децентралізація часто розглядалася нормативно, як бажаний стан, що не завжди дозволяло адекватно пояснити суперечливі результати її практичної реалізації.

Інституційна теорія суттєво розширила теоретичне осмислення децентралізації, зосередивши увагу на правилах, нормах і організаційних структурах, які формують рамки управлінської діяльності. У цьому контексті децентралізація постає як інституційна трансформація, що змінює баланс влади між різними рівнями управління та створює нові умови для взаємодії держави і суспільства. Теоретична цінність інституційного підходу полягає у можливості аналізу стабільних структурних змін, однак його зосередженість на формальних інститутах обмежує розуміння динаміки соціальних процесів.

Суттєвим етапом розвитку теоретичних засад дослідження децентралізації стало формування неінституційних підходів, які інтегрують аналіз формальних і неформальних інститутів. У межах цих теорій децентралізація розглядається як процес взаємодії акторів, інтереси та поведінка яких визначають реальний зміст управлінських реформ. Такий підхід дозволяє врахувати соціальні та культурні чинники, що впливають на функціонування децентралізованих систем, і створює теоретичні передумови для аналізу розвитку громадянського суспільства.

Окремого значення в теоретичному осмисленні децентралізації набуває системний підхід, у межах якого децентралізація розглядається як елемент складної відкритої системи публічного управління. Згідно з цим підходом, зміни в розподілі повноважень спричиняють ланцюгові ефекти в інституційній, організаційній та соціальній сферах. Теоретичний потенціал системного підходу полягає у можливості аналізу взаємозв'язків між управлінськими рішеннями та соціальними наслідками, що є принципово важливим для дослідження розвитку громадянського суспільства.

Таким чином, у сучасній теорії децентралізація постає як багатовимірне явище, що поєднує управлінський, політичний та соціальний виміри. Її теоретичне осмислення потребує відмови від редукціоністських підходів і переходу до комплексного аналізу, який враховує інституційні умови, поведінку акторів і соціальні ефекти управлінських трансформацій. Саме на цьому теоретичному підґрунті стає можливим подальший аналіз сучасних теорій децентралізації та їхнього пояснювального потенціалу щодо розвитку громадянського суспільства.

Сучасний етап розвитку теорії децентралізації характеризується значним концептуальним різноманіттям, що відображає складність самого процесу децентралізаційних трансформацій. На відміну від ранніх підходів, у яких децентралізація розглядалася переважно як управлінський інструмент або адміністративна технологія, сучасні теорії пропонують багатовекторні пояснювальні моделі, орієнтовані на аналіз інституційних, політичних і соціальних наслідків перерозподілу владних повноважень. Це зумовлює необхідність системного аналізу теоретичних підходів з урахуванням логіки їх побудови та методологічних припущень.

Інституційні теорії децентралізації залишаються одними з найбільш поширених у науковому дискурсі. У межах цих теорій децентралізація трактується як процес трансформації формальних правил і організаційних структур, що визначають взаємодію між рівнями публічної влади. Основна увага приділяється нормативно-правовому закріпленню повноважень, фінансовій автономії та механізмам підзвітності. Логіка пояснення ґрунтується на припущенні, що зміна інституційних рамок автоматично створює передумови для підвищення ефективності управління та активізації громадянської участі. Водночас така логіка не завжди дозволяє пояснити відмінності у результатах децентралізаційних реформ у формально подібних інституційних умовах.

Неоінституційні теорії децентралізації пропонують більш гнучку пояснювальну модель, акцентуючи увагу на взаємодії формальних і неформальних інститутів. У межах цих теорій децентралізація розглядається як процес, результативність якого залежить від поведінки акторів, їхніх інтересів, стратегій та рівня довіри. Логіка пояснення базується на тому, що формальні правила не є самодостатніми, а їх дія опосередковується соціальними практиками. Це дозволяє глибше проаналізувати реальний вплив децентралізації на розвиток громадянського суспільства, проте водночас ускладнює формування універсальних теоретичних узагальнень.

Політико-адміністративні теорії децентралізації зосереджуються на перерозподілі владних ресурсів і відповідальності між центром та субнаціональними рівнями. У цих теоріях децентралізація розглядається як інструмент підвищення якості публічного управління, ефективності надання публічних послуг і демократичної легітимності влади. Логіка пояснення ґрунтується на припущенні, що наближення влади до громадян створює умови для кращого врахування місцевих потреб. Разом із тим ці теорії часто зосереджуються на формальних аспектах управління, приділяючи недостатню увагу соціальним механізмам розвитку громадянського суспільства [4].

Значного розвитку в останні десятиліття набули мережеві теорії децентралізації, які розглядають управлін-

ня як систему горизонтальних взаємодій між різними суб'єктами. У межах цих теорій децентралізація тлумачиться як передумова формування управлінських мереж, у яких органи влади, громадські організації та місцеві спільноти спільно виробляють управлінські рішення. Логіка пояснення базується на ідеї, що ефективність управління визначається не ієрархічною підпорядкованістю, а здатністю до координації та співпраці. Такі теорії дозволяють по-новому осмислити роль громадянського суспільства, однак потребують складного методологічного інструментарію для емпіричної перевірки.

Учасницькі теорії децентралізації фокусуються на безпосередній участі громадян у процесах прийняття рішень на місцевому рівні. У цих теоріях децентралізація розглядається як інституційна умова розвитку практик громадянської участі, самоорганізації та колективної дії. Логіка пояснення ґрунтується на припущенні, що розширення повноважень місцевого рівня сприяє активізації громадян і формуванню соціального капіталу. Водночас учасницькі теорії часто спираються на аналіз локальних кейсів, що обмежує можливості узагальнення результатів.

Таким чином, сучасні теорії децентралізації відрізняються як за предметом аналізу, так і за логікою пояснення процесів розвитку громадянського суспільства. Жодна з них не забезпечує вичерпного пояснення всіх аспектів децентралізації, що зумовлює необхідність їх методологічного зіставлення та комплексного використання. Усвідомлення концептуального різноманіття сучасних теорій децентралізації створює передумови для подальшого аналізу того, яким чином у межах цих теорій інтерпретується розвиток громадянського суспільства, що і становить логічний перехід до наступного пункту дослідження.

У сучасних теоріях децентралізації розвиток громадянського суспільства посідає особливе місце, оскільки саме через цю категорію розкривається соціальний вимір децентралізаційних трансформацій. На відміну від управлінських і політико-адміністративних підходів, у яких основна увага зосереджується на перерозподілі повноважень і ресурсів, аналіз громадянського суспільства дозволяє оцінити глибину та сталість змін, що відбуваються внаслідок децентралізації. У цьому контексті громадянське суспільство постає не як зовнішній елемент управлінської системи, а як активний учасник процесів публічного врядування.

У межах інституційних теорій децентралізації розвиток громадянського суспільства здебільшого розглядається як похідний результат інституційних змін. Логіка таких підходів ґрунтується на припущенні, що створення формальних механізмів участі, підзвітності та прозорості автоматично стимулює громадянську активність. Громадянське суспільство в цій перспективі інтерпретується як сукупність організованих форм участі, функціонування яких залежить від якості нормативно-правового середовища. Водночас емпіричні дослідження демонструють, що наявність інституційних механізмів не завжди трансформується у реальну участь громадян, що виявляє обмеженість виключно інституційного пояснення.

Неоінституційні теорії пропонують більш складну інтерпретацію взаємозв'язку між децентралізацією та розвитком громадянського суспільства. У межах цих підходів громадянське суспільство розглядається як середовище формування неформальних норм, практик

взаємодії та довіри, які опосередковують вплив децентралізації на соціальні процеси. Децентралізація створює нові можливості для громадянської участі, однак реальний рівень активності визначається соціальним капіталом, історією взаємодії між владою і громадянами та домінуючими культурними установками. Такий підхід дозволяє пояснити відмінності у розвитку громадянського суспільства за формально однакових децентралізаційних умов.

У політико-адміністративних теоріях децентралізації громадянське суспільство переважно розглядається крізь призму політичної участі та контролю за діяльністю органів влади. У цій логіці децентралізація сприяє розширенню можливостей громадян впливати на ухвалення рішень через вибори, консультаційні механізми та інструменти громадського контролю. Розвиток громадянського суспільства ототожнюється з підвищенням рівня залученості громадян до формальних політичних процесів. Водночас таке трактування часто звужує розуміння громадянського суспільства, не враховуючи неформальні форми самоорганізації та горизонтальної взаємодії [6].

Мережеві теорії децентралізації пропонують іншу оптику аналізу, у якій громадянське суспільство розглядається як невід'ємний елемент системи публічного управління. У цих теоріях децентралізація створює умови для формування горизонтальних зв'язків між органами влади, громадськими організаціями та локальними спільнотами. Громадянське суспільство інтерпретується як простір кооперації, у межах якого виробляються спільні управлінські рішення. Такий підхід дозволяє вийти за межі ієрархічного розуміння влади, однак потребує складних методологічних інструментів для аналізу неформальних мереж і взаємодій.

Учасницькі теорії децентралізації фокусуються на безпосередній участі громадян у процесах місцевого врядування. У межах цих підходів громадянське суспільство розглядається як сукупність практик участі, що реалізуються через громадські ініціативи, локальні проєкти та механізми співуправління. Децентралізація створює інституційні умови для такої участі, однак її ефективність залежить від здатності громадян до самоорганізації та рівня довіри в межах локальних спільнот. Учасницькі теорії дозволяють глибше проаналізувати мотиваційні аспекти громадянської активності, але водночас обмежені у можливостях узагальнення результатів.

Таким чином, у сучасних теоріях децентралізації розвиток громадянського суспільства постає як багатовимірний процес, що не може бути пояснений у межах одного теоретичного підходу. Інституційні, неоінституційні, політико-адміністративні, мережеві та учасницькі теорії пропонують різні інтерпретації ролі громадянського суспільства, кожна з яких акцентує увагу на окремих аспектах взаємодії між владою і громадянами. Усвідомлення цих відмінностей є необхідною передумовою для подальшого методологічного аналізу теорій децентралізації та вибору адекватних підходів до їх дослідження, що логічно зумовлює перехід до наступного пункту статті.

Дослідження сучасних теорій децентралізації в контексті розвитку громадянського суспільства потребує чітко вибудованої методологічної рамки, оскільки об'єкт аналізу має багатовимірний і міждисциплінарний характер. Різноманіття теоретичних підходів до осмислення децентралізації зумовлює необхідність не лише опису

їх змісту, а й методологічного аналізу логіки їх побудови, рівня абстракції та пояснювальних механізмів. У цьому контексті методологія дослідження виконує функцію інструмента впорядкування теоретичного різноманіття та забезпечення аналітичної цілісності.

Базовим методологічним підходом до аналізу сучасних теорій децентралізації є системний підхід, який дозволяє розглядати децентралізацію як елемент складної відкритої системи публічного управління. У межах системного підходу теорії децентралізації аналізуються не ізольовано, а у взаємозв'язку з ширшим соціальним і інституційним середовищем. Це створює можливість виявлення того, яким чином різні теоретичні моделі інтерпретують взаємодію між управлінськими рішеннями та розвитком громадянського суспільства. Системний підхід забезпечує перехід від фрагментарного аналізу окремих концепцій до цілісного бачення децентралізації як соціально-управлінського процесу [7].

Важливу роль у методології дослідження відіграє структурно-логічний підхід, спрямований на аналіз внутрішньої побудови теорій децентралізації. Його застосування дозволяє виявити ключові категорії, базові припущення та логіку аргументації, які лежать в основі різних теоретичних моделей. У контексті розвитку громадянського суспільства структурно-логічний аналіз дає змогу простежити, яким чином теорії пояснюють механізми громадянської участі, формування соціального капіталу та підзвітності влади. Це особливо важливо для уникнення еkleктичного поєднання теоретичних положень без належного методологічного обґрунтування.

Порівняльний підхід є невід'ємним елементом методології аналізу сучасних теорій децентралізації. Він дозволяє зіставляти різні теоретичні моделі за чітко визначеними критеріями, зокрема за одиницею аналізу, механізмами впливу на громадянське суспільство та рівнем абстракції. Порівняльний аналіз створює можливість не лише ідентифікувати відмінності між теоріями, а й оцінити їх аналітичні можливості та межі застосування. Саме в межах порівняльного підходу доцільно здійснювати систематизацію сучасних теорій децентралізації з позицій їх методологічної релевантності.

Для узагальнення методологічних характеристик сучасних теорій децентралізації та їх пояснювального потенціалу щодо розвитку громадянського суспільства доцільно застосувати методологічну матрицю аналізу, подану в таблиці 1.

Подана таблиця демонструє, що кожен теоретичний підхід акцентує увагу на різних аспектах взаємозв'язку між децентралізацією та розвитком громадянського суспільства. Це підтверджує неможливість використання єдиної універсальної теорії для аналізу всього спектра децентралізаційних процесів. Водночас методологічна матриця дозволяє ідентифікувати аналітичні можливості кожного підходу та визначити умови їх доцільного застосування.

Окремого значення у методології дослідження набуває міждисциплінарний підхід, який забезпечує інтеграцію інструментарію публічного управління, політичної науки та соціології. Такий підхід є принципово важливим для аналізу розвитку громадянського суспільства, оскільки дозволяє врахувати не лише управлінські, а й соціальні механізми децентралізаційних трансфор-

мацій. Разом із тим міждисциплінарність вимагає чіткого методологічного контролю, щоб уникнути розмитості аналітичних меж.

Методологічно обґрунтованим у цьому контексті є застосування принципу методологічного плюралізму, який передбачає поєднання різних підходів за умови їх концептуальної узгодженості. Поєднання системного, порівняльного та міждисциплінарного підходів дозволяє компенсувати обмеження окремих теорій і забезпечити більш повне розуміння процесів розвитку громадянського суспільства в умовах децентралізації.

Таким чином, методологія дослідження сучасних теорій децентралізації ґрунтується на комплексному поєднанні підходів, що забезпечують цілісність аналізу та коректність інтерпретації результатів. Запропонована методологічна рамка створює підґрунтя для подальшого аналізу методологічних обмежень і аналітичних можливостей сучасних теорій децентралізації, що логічно зумовлює перехід до заключного пункту основного тексту.

Аналіз сучасних теорій децентралізації в контексті розвитку громадянського суспільства неминуче пов'язаний із виявленням методологічних обмежень, притаманних кожному теоретичному підходу. Ці обмеження зумовлені як рівнем абстракції теорій, так і специфікою соціально-інституційних контекстів, у яких вони формувалися. Усвідомлення таких обмежень є необхідною передумовою коректного використання теоретичних моделей у наукових дослідженнях і дозволяє уникнути спрощених або нормативно забарвлених інтерпретацій децентралізаційних процесів [9].

Одним із ключових методологічних обмежень інституційних теорій децентралізації є їхня зосередженість на формальних правилах і організаційних структурах. У межах цих підходів розвиток громадянського суспільства часто інтерпретується як автоматичний наслідок запровадження відповідних інституційних механізмів участі та підзвітності. Така логіка не враховує роль неформальних практик, рівень довіри між владою та громадянами, а також соціокультурні чинники, що визначають реальну залученість громадян. У результаті пояснювальний потенціал інституційних теорій виявляється обмеженим у ситуаціях, коли формальні інститути існують, але не наповнюються реальним соціальним змістом.

Неоінституційні теорії, попри їх ширший аналітичний горизонт, також мають низку методологічних обмежень. Основна проблема полягає у складності операціоналізації неформальних інститутів, таких як довіра, норми взаємодії або соціальний капітал. Висока контекстуальна залежність цих категорій ускладнює порівняльний аналіз і знижує можливості узагальнення результатів досліджень. Крім того, зосередженість на поведінкових аспектах може призводити до недооцін-

Таблиця 1. Методологічна матриця аналізу сучасних теорій децентралізації в контексті розвитку громадянського суспільства

Теоретичний підхід	Одиниця аналізу	Ключовий механізм впливу на громадянське суспільство	Методологічна орієнтація	Основні обмеження
Інституційний	Формальні інститути, правила	Створення формальних механізмів участі та підзвітності	Інституційний та нормативний аналіз	Ігнорування неформальних практик
Неоінституційний	Актори, формальні й неформальні інститути	Вплив неформальних норм, довіри та стимулів	Якісний аналіз, кейс-стаді	Висока контекстуальна залежність
Політико-адміністративний	Рівні влади, повноваження	Наближення влади до громадян, політичний контроль	Аналіз управлінських моделей	Обмежений соціальний вимір
Мережевий	Взаємодії та партнерства	Горизонтальна координація і	Мережевий та міждисциплінарний аналіз	Складність емпіричного вимірювання
Учасницький	Практики участі, Локальні спільноти	Самоорганізація та Громадянська мобілізація	Якісні польові методи	Обмежені можливості узагальнення

ки ролі структурних чинників, що формують рамки децентралізаційних процесів.

Методологічні обмеження політико-адміністративних теорій децентралізації пов'язані з їх нормативною спрямованістю. У багатьох випадках децентралізація розглядається як апіорно позитивний процес, що сприяє підвищенню ефективності управління та демократичної легітимності. Такий підхід зменшує увагу до можливих негативних наслідків децентралізації, зокрема фрагментації управління, посилення локальних еліт або нерівномірного розвитку громадянського суспільства. Методологічно це обмежує здатність теорій пояснювати суперечливі результати децентралізаційних реформ.

Мережеві теорії децентралізації, хоча й відкривають нові можливості для аналізу горизонтальних взаємодій, стикаються з проблемами емпіричного вимірювання мережевих процесів. Складність фіксації неформальних зв'язків і динамічних взаємодій між акторами ускладнює побудову узагальнених моделей розвитку громадянського суспільства. Крім того, мережевий підхід часто має описовий характер, що знижує його здатність до виявлення причинно-наслідкових зв'язків.

Учасницькі теорії децентралізації зосереджуються на локальних практиках громадянської активності, що дозволяє глибоко аналізувати конкретні кейси, але водночас обмежує можливості теоретичного узагальнення. Орієнтація на мікрорівень і локальний контекст ускладнює перенесення отриманих висновків на ширші соціальні системи. Це вимагає особливої обережності при інтерпретації результатів і чіткого окреслення меж застосування таких теорій.

Для систематизації методологічних обмежень і водночас виявлення аналітичних можливостей сучасних теорій децентралізації доцільно узагальнити їх у вигляді аналітичної таблиці, що відображає співвідношення між теоретичними підходами, рівнем аналізу та можливос-

Таблиця 2. Методологічні обмеження та аналітичні можливості сучасних теорій децентралізації

Теоретичний підхід	Рівень аналізу	Ключові аналітичні можливості	Основні методологічні обмеження
Інституційний	макрорівень	аналіз формальних умов розвитку громадянського суспільства	ігнорування неформальних практик
Неоінституційний	мезо- та мікрорівні	пояснення поведінки акторів і ролі довіри	висока контекстуальна залежність
Політико-адміністративний	макро- та мезорівні	оцінка демократичної підзвітності та ефективності	нормативізм, обмежений соціальний аналіз
Мережевий	мезорівень	аналіз горизонтальної взаємодії та співуправління	складність емпіричного вимірювання
Учасницький	мікрорівень	глибокий аналіз практик громадянської участі	обмежені можливості узагальнення

тями дослідження розвитку громадянського суспільства.

Подана таблиця демонструє, що кожен теоретичний підхід має власний аналітичний потенціал, який реалізується на різних рівнях дослідження. Це свідчить про доцільність застосування комплексної методології, що поєднує кілька підходів залежно від дослідницьких завдань. Такий підхід дозволяє компенсувати обмеження окремих теорій і забезпечити більш повне розуміння процесів розвитку громадянського суспільства в умовах децентралізації.

Аналітичні можливості сучасних теорій децентралізації значною мірою визначаються здатністю дослідника коректно поєднувати різні методологічні перспективи. Поєднання системного, порівняльного та міждисциплінарного підходів створює умови для формування узгодженої дослідницької логіки, у межах якої децентралізація розглядається як багатовимірний соціально-управлінський процес. Це дозволяє не лише описувати інституційні зміни, а й аналізувати їхній вплив на практики громадянської участі, формування соціального капіталу та підзвітності влади [10].

Таким чином, методологічні обмеження сучасних теорій децентралізації не слід розглядати як їх недолік, а як об'єктивну характеристику наукового пізнання складних соціальних процесів. Їх усвідомлення створює підґрунтя для більш виваженого використання теоретичних моделей і формування комплексних дослідницьких підходів, що забезпечують глибше розуміння розвитку громадянського суспільства в умовах децентралізації. Це логічно підводить до формулювання узагальнених висновків статті.

ВИСНОВКИ

У статті здійснено комплексний теоретико-методологічний аналіз сучасних теорій дослідження процесу децентралізації в контексті розвитку громадянського суспільства. Проведене дослідження підтвердило, що децентралізація є багатовимірним соціально-управлінським процесом, який не може бути адекватно пояс-

нений у межах одного теоретичного підходу. Її осмислення потребує поєднання управлінського, політичного та соціального вимірів, що зумовлює необхідність чітко вибудованої методології аналізу.

У ході дослідження встановлено, що теоретичні засади вивчення децентралізації еволюціонували від адміністративно-інструментального розуміння до комплексних концепцій, орієнтованих на аналіз інституційних трансформацій і соціальних наслідків перерозподілу владних повноважень. Сучасні теорії децентралізації відображають різні логіки пояснення цього процесу, що проявляється у відмінностях предмета аналізу, рівня абстракції та трактування ролі громадянського суспільства.

Обґрунтовано, що інституційні, неоінституційні, політико-адміністративні, мережеві та учасницькі теорії пропонують різні інтерпретації взаємозв'язку між децентралізацією та розвитком громадянського суспіль-

ства. У межах одних підходів громадянське суспільство розглядається як результат інституційних змін, в інших — як активний чинник децентралізаційних процесів або як елемент системи співуправління. Це свідчить про відсутність універсальної теоретичної моделі та водночас підтверджує аналітичну цінність концептуального плюралізму.

Методологічний аналіз показав, що дослідження сучасних теорій децентралізації потребує застосування системного, структурно-логічного, порівняльного та міждисциплінарного підходів. Запропонована в статті методологічна матриця дозволяє зіставляти теоретичні моделі за ключовими критеріями та визначати умови їх релевантного використання для аналізу розвитку громадянського суспільства. Це забезпечує аналітичну впорядкованість дослідження та підвищує обґрунтованість теоретичних узагальнень.

Виявлено, що методологічні обмеження сучасних теорій децентралізації мають об'єктивний характер і зумовлені як специфікою рівнів аналізу, так і контекстуальною залежністю соціальних процесів. Усвідомлення цих обмежень дозволяє уникнути нормативних і редукціоністських інтерпретацій децентралізації та створює підґрунтя для формування комплексних дослідницьких підходів. Поєднання різних теоретичних перспектив у межах єдиної методологічної логіки розширює аналітичні можливості дослідження та сприяє глибшому розумінню розвитку громадянського суспільства.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання запропонованих методологічних положень у подальших наукових дослідженнях децентралізації, під час розроблення аналітичних матеріалів у сфері публічного управління, а також у навчальному процесі. Перспективи подальших досліджень пов'язані з емпіричною перевіркою теоретичних положень, поглибленням аналізу взаємодії децентралізації та громадянського суспільства на різних рівнях управління, а також адаптацією методологічних підходів до умов трансформаційних суспільств.

Література:

1. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР // База даних "Законодавство України" / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 18.01.2026).
2. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII // База даних "Законодавство України" / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19> (дата звернення: 18.01.2026).
3. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII // База даних "Законодавство України" / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19> (дата звернення: 18.01.2026).
4. Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021—2026 роки: Указ Президента України від 27.09.2021 № 487/2021 // База даних "Законодавство України" / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021> (дата звернення: 18.01.2026).
5. Докаленко, В. В. (2021). Механізми взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в умовах децентралізації влади в Україні. Публічне управління та митне адміністрування, (1), 28. <http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2021/1/6.pdf> (дата звернення: 18.01.2026).
6. Жаліло, Я. А. Децентралізація влади як інституційний чинник системної трансформації економіки. Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць / За ред.: М. І. Зверькова (голов. ред.) та ін. Одеса: Одеський національний економічний університет. 2019. No 1(69). С. 69—82. https://journals.uran.ua/vsed_oneu/article/view/178392 (дата звернення: 18.01.2026).
7. Марцеляк, О. В. (2025). Децентралізація влади як пріоритетний напрям сучасного вітчизняного державотворення. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право, 1 (90), 301—307. <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/340505> (дата звернення: 18.01.2026).
8. Руснак, О. А. (2024). Проблеми громадянського суспільства в контексті публічного управління. Вчені записки ТНУ імені В.І.Вернадського, (4), 119—123. https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/4_2024/20.pdf (дата звернення: 18.01.2026).
9. Семко, В. (2024). Проблеми та ризики децентралізації влади в Україні: огляд експертної думки. Просторовий розвиток, (7), 562—576. <https://doi.org/10.32347/2786-7269.2024.7.562-576> (дата звернення: 18.01.2026).
10. Шаульська, Г. М. Взаємообумовлений розвиток публічного управління та громадянського суспільства на засадах людиноцентризму в Україні (Doctoral dissertation, з держ. упр: 25.00. 02. Львів, 2024). <https://lpnu.ua/sites/default/files/2024/dissertation/27714/disertaciya-shaulska-gm.pdf> (дата звернення: 18.01.2026).
11. Шпортюк Н. Л. Інтеграція реформ місцевого самоврядування, аграрної політики та публічного управління для відновлення економіки України в умовах децентралізації та європейської інтеграції у повоєнний період // Державне управління: удосконалення та роз-

виток. 2025. № 2. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/5689> (дата звернення: 18.01.2026).

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine (1997), Law of Ukraine "On Local Self-Government in Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80> (accessed 18 January 2026).
 2. Verkhovna Rada of Ukraine (2015), Law of Ukraine "On Voluntary Amalgamation of Territorial Communities", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19> (accessed 18 January 2026).
 3. Verkhovna Rada of Ukraine (2015), Law of Ukraine "On the Principles of State Regional Policy", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19> (accessed 18 January 2026).
 4. President of Ukraine (2021), Decree "On Promoting the Development of Civil Society in Ukraine for 2021-2026", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021> (accessed 18 January 2026).
 5. Dokalenko, V. V. (2021), "Mechanisms of interaction between public authorities and civil society institutions under decentralization of power in Ukraine", Public Administration and Customs Administration, vol. 1, p. 28, available at: <http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2021/1/6.pdf> (accessed 18 January 2026).
 6. Zhalilo, Ya. A. (2019), "Decentralization of power as an institutional factor of systemic economic transformation", Bulletin of Socio-Economic Research, vol. 1, no. 69, pp. 69—82, available at: https://journals.uran.ua/vsed_oneu/article/view/178392 (accessed 18 January 2026).
 7. Martseliak, O. V. (2025), "Decentralization of power as a priority direction of modern national state-building", Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Law, vol. 1, no. 90, pp. 301-307, available at: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/340505> (accessed 18 January 2026).
 8. Rusnak, O. A. (2024), "Problems of civil society in the context of public administration", Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University, vol. 4, pp. 119—123, available at: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/4_2024/20.pdf (accessed 18 January 2026).
 9. Semko, V. (2024), "Problems and risks of decentralization of power in Ukraine: a review of expert opinions", Spatial Development, vol. 7, pp. 562—576. <https://doi.org/10.32347/2786-7269.2024.7.562-576>.
 10. Shaulska, H. M. (2024), "Interdependent development of public administration and civil society on the basis of human-centeredness in Ukraine", Doctor Thesis, Public Administration, Lviv, Ukraine, available at: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2024/dissertation/27714/disertaciya-shaulska-gm.pdf> (accessed 18 January 2026).
 11. Shportiuk, N. L. (2025), "Integration of local self-government, agrarian policy and public administration reforms for economic recovery of Ukraine under decentralization and European integration in the post-war period", Public Administration: Improvement and Development, vol. 2, available at: <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/5689> (accessed 18 January 2026).
- Стаття надійшла до редакції 23.01.2026 р.*